ئەمریکا و ئەنفال

بەشی حەڤدەیەم

نووسینی: سەمانسا پاوەر
وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: بەختیار کەریم

"سیاسەتمەدارانی ئەمریکی بەشێوەیەکی سەرسوڕهێنەر دیلی بەرژەوەندییە تایبەتەکان بوون. والتەر لیپمان جارێک دەربارەی یاسادانەرانی ئەمریکی نووسیبووی: "لەڕووی سیاسییەوە تەنها ئەو کاتانە هەنگاو دەنێن کە بتوانن خەڵک هێوربکەنەوە، دابمرکێننەوە، بەرتیلیان بدەنێ، بیانوروژێنن، چەواشەیان بکەن یان سەرکەوتووانە بتوانن قۆرخی لایەنە هەڕەشەکەر و پێداگرەکانی دەنگدەرەکانیان بکەن. بیرکردنەوەی یەکلاکەرەوە ئەوە نییە کە ئایا پێشنیارەکە باشە، بەڵکو ئەوەیە کە ئایا دەنگدەرە قسە لەڕوو و چالاکەکان بەدڵیان دەبێت."

سەمانسا پاوەر لەم کتێبەدا

دۆڕان

کاتێک خەمری ڕوژ نزیکەی دوو ملیۆن کەسی لە کەمبۆدیا لەژێر کاری زۆرەملێ و برسێتیدا کوشت، ڕۆژنامەنووسی وەک بێکەر و شانبێرگ، بەعەشقەوە گرنگییان بە وڵاتەکە و خەڵکەکەی دەدا، هەروەها دیپلۆماتی ئەمریکی وەک تویینێگ و کوین، بە دڕندەیی ڕژێمە نوێیەکە کەللەیی دەبوون. بەڵام ئەم ڕۆژنامەنووس و دیپلۆماتانە هیچ ئومێدێکیان نەبوو بەوەی کە بەسەر شەکەتیی و کەمبایەخیی باشوری ڕۆژهەڵاتی ئاسایادا زاڵ دەبن و کاردانەوەیەکی ئەمریکی دەفراژێنن لەبەرامبەر کوشتاری خەمری ڕوژدا. هەستیان دەکرد کە داناییان وەک کلوە بەفر پرووشە دەکاتە نێو ڕووبارەوە. لەبەرئەوە، سەرەڕای ئەوەی کە زۆر وردبینانە تاوانەکانیان دۆکیومێنت کرد، هەوڵیان بۆ دەستێوەردانی ئەمریکی نەدا. لە قووڵایی ناخیاندا، گومانێکیان هەبوو لەوەی کە کاردانەوەی ئەمریکا هەلومەرجەکە باشتر بکات. پاش ڤێتنام و ۆتەرگەیت، ئەمریکییەکان بڕوایەکی کەمیان بە سیستەمەکە مابوو.

گالبرێس جەنگەکەی بۆ سزادانی سەدام حوسەین، لەسەر جینۆسایدی کورد لە ساڵی 1988دا، نزیکەی دە ساڵ پاش ڕوخانی خەمری ڕوژ، دەستپێکرد. لەماوەیەکی کورتدا زۆر شت لەسەر شانۆی نێودەوڵەتیی گۆڕا. جەنگی سارد لە توانەوەدابوو، سەرۆک ڕیگانیش هیچ کام لە شەرمنۆکیەکانی سەرۆک کارتەری نەبوو بۆ نمایشکردنی بازووی ئەمریکا لە چوارقوڕنەی جیهان. بەڵام ئەمریکا هیچ زیاتر لە جاران ئامادە نەبوو سنوورێک بۆ پێشلکارییەکانی مافی مرۆڤی هاوپەیمانێکی ستراتیژیی دابنێت، بەتایبەتیی ئەگەر کردنی ئەو کارە زیان بە بەرژەوەندییە ئابوورییەکانی ئەمریکا بگەیەنێت.

سیاسەتمەدارانی ئەمریکی بەشێوەیەکی سەرسوڕهێنەر دیلی بەرژەوەندییە تایبەتەکان بوون. والتەر لیپمان جارێک دەربارەی یاسادانەرانی ئەمریکی نووسیبووی: "لەڕووی سیاسیەوە تەنها ئەو کاتانە هەنگاو دەنێن کە بتوانن خەڵک هێوربکەنەوە، دابمرکێننەوە، بەرتیلیان بدەنێ، بیانوروژێنن، چەواشەیان بکەن یان سەرکەوتوانە بتوانن قۆرخی لایەنە هەڕەشەکەر و پێداگرەکانی دەنگدەرەکانیان بکەن. بیرکردنەوەی یەکلاکەرەوە ئەوە نییە کە ئایا پێشنیارەکە باشە، بەڵکو ئەوەیە کە ئایا دەنگەدەرە قسە لەڕوو و چالاکەکان بەدڵیان دەبێت."

بەڵام گالبرێس بروای وابوو کە سێنات دامەزراوەیەکە، سەرەڕای ئەو هەموو بازرگانییە، دەتوانێت بەپێی پرینسپڵ کردار بکات. مەرج نییە کە تەنها "ببێتە دێراوە پەتاتە و باخە چەوەندەر." دەنگدانی پێشتری سێنات لەسەر یاسای بەرگرتن بە جینۆساید، پێدەچوو ئاماژە بۆ ئەوە بکات کە دامەزراوەکە دەتوانێت کاری ڕاست لەبەر هۆی ڕاست بکات. بەڵام کاتێک ئاستی پاشگەزبوونەوە لە دەنگدانی یەکەم لەسەر یاساکە زیاتربوو، گالبرێس ترسی دەرکەوتنی دەرئەنجامی هەڵە لەبەر هۆی هەڵەی لێنیشت.

کەسیک کە ڕاستەوخۆ بەرپرس بوو لە لەباربردنی یاسای سزاکان کاتێک لە سێناتەوە گوازرایەوە بۆ ئەنجوومەنی نوێنەران، (دان ڕۆستنۆوسکی)ی سەرۆکی کۆمیتەی ڕیگەکان و کەرەستەکانی ئەنجوومەن بوو، کە دواتر لەسەر سکاندالێکی گەندەڵیی دادەبەزێنرێت. لەژێر کاریگەریی شەپۆلی نارەزایەتییەکاندا لە کۆنگرێس، ڕۆستنۆوسکی یاساکەی ڕەوانەی سێنات کردەوە بە بیانوی ئەوەی کە وەک یاسایەکی دارایی نادەستوریانە لە سێنات دارێژراوە. ئارگومێنتەکەی ڕۆستنۆوسکی زۆر لاواز بوو، بەڵام وەک لێمکین جارێک وتبووی: "ئەگەر کەسێک حەزی لە مەستەرد[1] نەبێت، هەمیشە هۆیەک دەدۆزێتەوە بۆ دژایەتیکردنی." ڕۆستنۆوسکی حەزی لەم جۆرەی مەستەرد نەدەکرد، لەبەرئەوە یاسای جینۆسایدی پێڵ-هێڵمی لەناوبرد. گالبرێس سەرسام بوو. "وامزانی کە ئەنجوومەن ئەم دەقە وەردەگرێت و نیشانەی دەکات و پاشان دەیکات بە یاسا،" لەیادیەتی کە "لەو بڕوایەدا نەبووم کە بەرژەوەندیی بازرگانیی دێتە ناوەوە لە کاتێکدا کە تاوانێکی وا دڕندانە ڕوودەدات." دەقەکەی سێنات، زۆر ئەندامی کۆنگرێس پێیان وابوو، کە "کەمێک زیاد ڕۆیشتوە." بۆ گالبرێس ئەم جۆرە ناونانە کۆدێک بوو بۆ خۆبەدەستەوەدان بە تاوانباران.

هەموو شتێک لەدەست نەچووبوو. ئەنجوومەن دەقێکی تایبەت بەخۆی دارشت، کە لایەنگرەکانی ناویاننا "کاردانەوەیەکی هاوسەنگ" بۆ بەکارهێنانی چەکی کیمیایی. دەقەکەی ئەنجوومەن ئەرکی سەلماندنی لە کۆڵ کۆشکی سپی کردەوە و هەموو ئاماژەیەکی بە جینۆساید لابرد. پاش چەندین دەستکاری یەک لە دوای یەک لە کۆمیتەکان، تەنها سزایەک کە دەقەکە هێشبوویەوە قەدەغەکردنی یارمەتییەکانی ئەمریکا بوو بۆ عێراق، بۆ کڕینی کەرەستەی پیشەسازیی و ئەو کەرەستە کیمیاییانەی کە دەکرێت بۆ بەرهەمهێنانی چەک بەکاربێن.

---

[1] مەستەرد لەم بەکارهێنانەدا مەبەست لە سۆسێکی زەردی لە قوتوونراوە کە زیاتر لەگەڵ ساندویچ و هامبەرگەر دەخورێت. گرنگە مەستەرد لەگەڵ (مەستەرد گاز یان گازی مەستەرد) تێکەڵ نەکەین، کە لەم نووسینەدا هەردووکیان بەکارهاتوون، بەڵام لە زمانی ئینگلیزیدا هەمان ڕێنووسیان هەیە (mustard). جێگەی سەرنجە کە لە نووسینە کوردییەکاندا (ماستەرد) دەنووسرێت کە هەڵەیە. وەرگێڕ.

یاسادانەرانی ئەمریکی تەنانەت دژی ئەمەش بوون، چونکە وەک دەیانوت زیان بە پیشەسازییە ئەمریکییەکان دەگەیەنێت.

گالبریس پشتی ئەوانەی دەخواردند کە پێیوابوو دەکرێت ڕازیبکرێن. بەڵام توندوتیژی و تاک ئاراستەییەکەی کاری لە هەموو ئەوانە نەکرد کە لەگەڵیان دوا. کریستیانسن، سەرکارەکەی لە کۆمیتەی پەیوەندییە دەرەکییەکانی سێنات دەڵێت: "دژایەتکردنێکی زۆر هەبوو بۆ هەموو ئەو شتانەی پیتەر دەیکردن، بەشێوەیەکی هەڵە خەڵکی هاندەدا. وەک کەسێکی هەستیار لە کۆڵ خۆیان دەکردەوە. بەهەرحاڵ لەبەر ئیرەیی بووبێت یان لەبەرئەوەی ڕقیان لە توندییەکەی دەبووەوە، کەسێکی خوازراو نەبوو لەلایان." پەیامەکەی گالبریس پەیامێک نەبوو کە یاسادانەران و بەرپرسەکان حەزیان بە بیستنی دەکرد، ئەو پێشنیاری شتێکی دەکرد کە هیچ بەڵێنێکی دەستکەوتی ماددی لەگەڵدا نەبوو، بەڵکو چەندین زیانی ئاشکراشی لەگەڵدا بوو. لاری پۆپ لە وەزارەتی دەرەوە لە یادیەتی کە "پیتەر، بەڕاستی بڵێم چی، پیتەر بوو. ئازارێک بوو لە ملدا و درکێکی ڕاستەقینەش بوو لە کەلەکەی سیاسەتی هاوپەیمانیماندا."

ڕەخنەکانی بەڕێوەبەرێتی ڕیگان هەرچیەک بووبن، یاساکە لە ئەنجوومەن لە ڕۆژی 27ی 9ی 1988دا دەرکرا، بە زۆرینەیەک لە هەردوو حیزبەوە کە 388 لەبەرامبەر 15دا بوو. لە 11ی 10دا سێنات بە 87 دەنگ بەرامبەر 0 دەقێکی دەستکاری کراویان، کە تەواو لەوەی ئەنجوومەن دەچوو، قبووڵ کرد. ئەگەرچی یاساکە وەک پێویست سزای عێراقی نەدەدا، گالبریس پێیوابوو کە پەیامی نارەزایەتی لەسەر دڕندەیی سەدام دەنێرێت و سەرۆک ڕیگان دەخاتە پێگەیەکی سەختەوە بۆ بڕیاردان دەربارەی ئەوەی کە ئایا ئەوەندە دژی سزادانی سەدامە کە ئامادەیە یاساکە ڤیتۆ بکات. لە 21ی 10ی 1988دا گالبریس ئاگادار کرایەوە کە لە دوا ساتی سەوداکردنی پەرلەمانییدا پێش پشووی پاییز، نوێنەر دانتێ فاسکاڵ، بۆ دەنگدان دەقەکەی لە دەقێکی باج جیاکردبوەوە کە بەدڵنیاییەوە دەبووە یاسا، لەجیاتی ئەوە و لەپێناو پاراستنی دەسەڵاتی کۆمیتەکەی خۆیدا، خستبوویە دەنگدانێکی سەربەخۆوە، کە لەبەر بەشەکانی دیکەی، هیچ شانسێکی بوون بە یاسای نەبوو. دەقی سزا ئابوورییەکان هەرگیز لە کۆنگریس تێنەپەڕی.

وەک درێژەدان بە ڕەوتی سروشتیی پرۆسەی سیاسیی لە ئەمریکا، پرسی ئەوەی کە لەسەر شاڵاوەکانی کیمیایی لە دژی کەمینەیەکی بێ بەرگریی، پێویستە سزا یان سەرکۆنەکردن بەکاربهێنرێت یان هەوڵی دورخستنەوەی ڕژێمی عێراق بدرێت لە بەکارهێنانی کیمیایی، هەرگیز ڕاڤەیەک پێشکەش بە خەڵکی ئەمریکی نەکرا. ڕێککەوتنێک هەبوو، وەک ئەوەی کە هەمیشە لە پشتی دەرگا داخراوەکانەوە هەیە، کە ئایا بەرژەوەندییە تایبەتەکان ڕۆژەکەیان دەبرد بەڕێوە و بەرژەوەندیی تەسکی نیشتیمانی یارمەتیدەر بوو بۆ پۆزش هێنانەوە بۆ کردەی نامرۆڤانە.

گرفتەکە تەنها ئەوە نەبوو کە بەرژەوەندی تایبەت بە دەنگی بەرز لە دژی کردار دەدوا، جگە لەمە کە چەندین لۆبی خاوەن بەرژەوەندیی بوون، هیچ دەنگێکی نارازی نەبوو کە بەناوی کوردەوە تەلەفۆن بکات. کاتێک مەسەلەی بەیاساکردنی جارنامەی جینۆساید هاتەپێش، گروپێکی بچوک لە سێناتۆری باشوریی، دەنگدلێر و پەراوێزخواز سەرکەوتوانە ڕێگەیان لە بەیاساکردنی جارنامەکە گرت. لە سەردەمی فەرمانڕەوایی خوێناویی خەمری ڕوژدا لە کەمبۆدیا، بەهەمان شێوە، دەنگە دلێرەکان دەنگی ئەوانە بوو کە گومان لە چیرۆکی پەنابەران دەکەن. هاوشێوە لەسەر عێراقیش، ڕێکخراوە سەرەکییەکانی مافی مرۆڤ، ئەمنستی ئینتەرناشناڵ و هیومان ڕایتس وۆچ، هێشتا لە نووسینگە تاریک و تروسکەکانیانەوە بە بودجەیەکی بچوک کاریان دەکرد و کاری سەرەکیی ئەمنستی لەسەر زیندانە سیاسیەکان و هی وۆچیش لەسەر پێشێلکارییەکانی مافی مرۆڤ بوو لە ئەمریکای لاتین و ئاسیا. گروپێکی بنکە لە بۆستن فیزیشۆنەکان بۆ مافی مرۆڤ (PHR)، لەنێوان 7-16ی مانگی دەی 1988دا تیمێکی پزیشکییان نارد بۆ سنووری تورکیا. پاش ئەوەی بەشێوەیەکی سیستیماتیک چاوپێکەوتنیان لەگەڵ پەنابەرەکاندا کرد، پزیشکەکانی (PHR) یەکەم ڕاپۆرتی سەربەخۆیان دەرکرد، کە بەکارهێنانی بەربڵاوی چەکی کیمیایی دۆکیومێنت کردبوو و شاڵاوەکانی سەدامیان ناونابوو "شاڵاوی

جینۆسایدیی". راپۆرتەکە کە سەرنجی بەشێکی زۆری لە میدیا، بەڵام بۆ ماوەیەکی کورت، ڕاکێشا، لەلایەن کەسانی کاریگەرەوە لە واشنگتۆن پشتی پێ نەبەسترا.

زۆرترین پشتگیریی سیاسی کە گاڵبرێس دەستی کەوت، لە گروپێک لە کریکارانی ستیلەوە بوو لە براونسڤێل، تێکساس، کە بریاربوو کارگەکەیان دابخرێت و ببرێت بۆ عێراق کە ئەمەش دەبووە هۆی لەدەستدانی سەدان کار. کاتێک زانیان کە یاسای سزاکان ڕێگە لە گواستنەوەی کارگەکەیان دەگرێت، زۆر شادمان بوون. تەلەفۆنیان بۆ گاڵبرێسی شەکەت کرد و پشتگیریی گەرمی مۆراڵییان پێشکەش کرد، کە کاریگەرییەکی کەمی هەبوو لە بەراورد لەگەڵ کۆمەڵەی بازرگانیی نێوان عێراق-ئەمریکادا. نوێنەر هاوارد بێرمان لە ناوەڕاستی هەشتاکانەوە لە هەوڵی دەرکردنی یاسادا بوو بۆ سنووردارکردنی بازرگانی لەگەڵ عێراقدا، بەڵام کارتەکان بە چەوتی ڕیزکرابوون. بێرمان دەڵێت کە: "هیچ کەمپەینێکی ڕەگائاژۆی نێو جەماوەر نەبوو. خەڵکی ئەمریکا ئاگادار نەبوون یان گرنگییان نەدەدا بە سیاسەتی ئەوکاتی ئەمریکا دەربارەی عێراق." کاتێک کە دەقە یاساییەکە چووە بەردەستیان بۆ دەنگدان، هیچ دەنگێکیان لە دانیشتوانی ناوچەکانیانەوە نەبیست، ئەوکات زۆربەیان تەنها بەپێی بەرژەوەندییە ئابوری و ستراتیژییەکان بیریان دەکردەوە.

هەندێک لە کاریگەرترین لۆبییەکان لە ژیانی سیاسی لە ئەمریکای ئەمڕۆدا، بێگومان ئەوانەن کە بۆ بەرژەوەندیی چەند کۆمەڵێکی جیاوازی ئیتنیکی دەدوێن. جڤاتی ئەرمەنییە ئەمریکییەکان بۆ چەندین دەیە چالاکیان کرد تا لە ساڵی 2000دا مۆنۆمێنتێکیان بۆ یادی جینۆسایدی ئەرمەنییەکان بەدەستهێنا، سەرەڕای ڕەخنەی تورکەکان، خەریک بوو بەفەرمی ناسینی جینۆسایدی ئەرمەنەکان لەلایەن حکومەتی ئەمریکیەوە بەدەستبهێنن. گروپەکانی جولەکە ئەمریکییەکان زۆر کاریگەربوون، یارمەتیدەر بوون لە دیاریکردنی بلیۆنەها دۆلار وەک کۆمەک بۆ ئیسرائیل و دروستکردنی مۆزەخانی هۆلۆکۆست لە واشنگتۆن. بەڵام کاتێک کە تاوانەکان لە تورکیا و ئەڵمانیای نازی بەڕێوەدەچوون ئەم لۆبیانە هێشتا بوونیان نەبوو. هاوشێوە لەکاتی جینۆسایدی کەمبۆدیادا، تەنها چەند کەمبۆدییەکی نیشتەجێی ئەمریکا یان نەوەکانیان لە ئەمریکا هەبوون. ئەوانەش کە هەبوون سیاسییانە ڕێکخراو نەبوون تا سەرنجی ئەمریکییەکان بۆ دۆزی هاونەتەوەکانیان لە کەمبۆدیا ڕابکێشن. لە دۆزی کوردەکاندا، کاتێک کە یاسای سزاکانی گاڵبرێس لە کۆنگرێس چاوەڕێی دەرچوونی دەکرد، نە کوردەکان و نە کوردە ئەمریکییەکان خۆیان یەکنەخست بۆ دروستکردنی لۆبییەک لە واشنگتۆن. کاتێک تاڵەبانی لە مانگی شەشی 1988دا بۆ یەکەم جار سەردانی واشنگتۆنی کرد، حیزبەکەی کاریان بۆ فراوانکردنی ئەو هەوڵە نەکرد، لەڕێگای دامەزراندنی بنکەیەک یان نووسنیگەیەک لە واشنگتۆن. لەتیف ڕەشید، کە نووسینگەی یەکیتی لە لەندەن بەڕێوەدەبرد، لەیادیەتی کە: " چونکە هیچ نوێنەرێکمان نەبوو لە واشنگتۆن، زۆر ئاسان بوو بۆ سەرانی ئەمریکا کە واپیشان بدەن کە کورد بوونی نییە."

میدیای ئەمریکی هەندێک جار دەتوانێت ڕۆڵێکی گرنگ بگێڕێت، لە ڕاکێشانی سەرنجی جەماوەردا بۆ نادادییەک لە دەرەوەی وڵات، یان بۆ باسە گرنگەکانی بەردەم یاسادانەران. بەهەرحاڵ، کاتێک باس هاتە سەر کوشتاری کورد لەلایەن عێراقەوە، کیمیابارانی مانگی سێی 1988ی هەڵەبجە و کیمیابارانەکانی دیکەی مانگی نۆی 1988، کەمێک لایان لێکرایەوە، بەڵام نە کەمپەینی لەناوبردنی کورد لە ناوچە گوندنشینەکان و نە یاسای بەرگرتن بە جینۆساید لەکاتی هێنان و بردنەکانی یاسادانەراندا لە کۆنگرێس هیچ کاردانەوەیەکی ڕاگەیاندنییان بەرهەم نەهێنا. ئەم کەم بایەخییەی ڕاگەیاندنەکان یارمەتیدەر بوو لە دڵنیاکردنەوەی یاسادانەران و بەرپرسانی بەڕێوەبەریێتی ڕیگان کە دەتوانن دژی یاساکە بن بەبێ ئەوەی کاردانەوەی نێگەتیڤی ڕاگەیاندنەکان بوروژێنن.

سێناتۆر پێڵ گوتاری پاش مەرگی یاسای بەرگرتن بە جینۆسایدی خوێند:

> هەندێک جار پرۆسەی یاسادانمان بەشێوەیەک کاردەکات کە خەڵکی ئەمریکا دەتوانن تێبگەن و بینرخێنن. 9ی 9ی 1988 ڕۆژێکی لەو جۆرە بوو. لەو ڕۆژەدا وەک کاردانەوەیەک لە بەرامبەر بەکارهێنانی گاز دژی کەمینەی کورد، سێنات بە کۆی دەنگ یاسای سزا بەرفراوانەکانی دژی عێراق

> دەرکرد.....ئێستا ئێمە لە دۆخێکداین کە دوو ئەندامی پایەبەرزی ئەنجوومەنی نوێنەران توانیان ڕێگربن لە زۆرینەی باڵای هەردوو ئەنجوومەن و سێنات کە لایەنگری سزادانی عێراق بوون لەسەر بەکارهێنانی گازی ژەهراوی. ئەمە ئەو جۆرە شتانەیە کە زۆر لە ئەمریکییەکان تووشی ڕەشبینیی دەکات دەربارەی پرۆسەی یاسادانان.

ئەمریکا داوای کۆبوونەوەی تایبەتی ئەنجوومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتوەکانی نەکرد، وەک هەندێک پێشنیاریان کردبوو، لەبەرامبەردا لەگەڵ نۆ دەوڵەتی دیکەدا داوایان لە نەتەوە یەکگرتوەکان کرد کە تیمێک لە تایبەتمەند بنێرێت بۆ عێراق بۆ لێکۆڵینەوە، جەختیان لەوە کردەوە کە نەتەوە یەکگرتوەکان تیمەکە لەشێوەی ئەوانە دابرێژێت کە پێشتر لێکۆڵینەوەیان لە چەکی کیمیایی کردبوو (کە بەکارهێنانی چەکی کیمیاییان لەلایەن عێراقەوە دژی ئێران پشتراست کردبوەوە). بەرپرسە ئەمریکییەکان ئەم پێشنیارەیان کرد بەبێ سەرنجدان لەوەی کە لێکۆڵینەوەکانی پێشتر بەڵگەی حاشاهەڵنەگریان دابوو بەدەستەوە لەسەر ناکارایی سیاسەتی لێکۆڵینەوە بەتەنها. ئەم جۆرە تیمانەی نەتەوە یەکگرتوەکان لە ساڵانی 1986، 1987 و 1988دا گەیشتبوونە ئەو دەرئەنجامەی کە عێراق چەکی کیمیایی لە دژی ئێران بەکارهێناوە.

لە مانگی 11ی 1988دا عێراق، (هەیوود ڕانکین)ی دەرکرد، هەمان ئەو کارمەندەی نووسینگەی دەرەوەی ئەمریکا کە هاوسەفەری گالبرێس بوو بۆ ناوچە کوردییەکان لە ساڵی 1987دا، لەبەرئەوەی کە سەردانێکی دیکەی باکوری عێراقی کردبوو بۆ پشکنین دەربارەی بەکارهێنانی گازی ژەهراوی لەلایەن عێراقەوە. بەغداد وتی دەریدەکات چونکە: "قسەی لەگەڵ کوردەکاندا کردوە". لەبەرامبەردا وەزارەتی دەرەوە دیپلۆماتێکی عێراقی لە باڵوێزخانەی عێراق لە واشنگتۆن دەرکرد، بەڵام ڕەخنەی ئاشکرای لە دەرکردنەکەی ڕانکین نەگرت، یان نەیبەستەوە بە بەکارهێنانی چەکی کیمیایی و لەناوبردنی کوردەوە.

سەدام حوسەین، ماوەی هەژدە مانگ بوو سەرقاڵی وێرانکردنی ناوچە گوندنشینەکانی کوردان بوو. کەمپەینی بکوژی ئەنفال بۆ ماوەی زیاتر لە شەش مانگ درێژەی کێشا. لەو ماوەیەدا، ئەگەرچی وەزارەتی دەرەوە لافاوێکی بەردەوامی لە زانیاریی هەواڵگریی لەسەر لەناوبردنی کورد و خاپوورکردنی گوندەکانیان و گازبارانی خەڵکی سیڤیل پێدەگەیشت، بەڵام بەرپرسانی بەڕێوەبەرێتی ریگان تەنها ئەو کاتانە قسەیان دەکرد کە لەلایەن میدیاوە ناچار دەکران یان لە کاتی هەوڵە نەپساوەکانی دەرکردنی یاسای سزاکاندا لە کۆنگرێس. تەنانەت ئەو کاتانەش، ڕەخنەکانیان هێندە بەرتەسکانە دادەڕشت کە وەک ئەوە وابوو، بەراشکاوی بڵێن کە سەدام ئازادە لەوەی هێرش بکاتە سەر کوردەکان بەهەر ڕێگایەک، سەرەڕای چەکی کیمیایی. سێناتۆر پێڵ دەستیدایە هەوڵەکانی بۆ سزادانی عیراق، چونکە پێیوابوو کە وەستاندنی جینۆساید گرنگترە لە بەرژەوەندییە جیۆپۆڵەتیکی، کشتوکاڵیی، کولتوریی، بازرگانیی، یان نەوتییەکان. بەڵام ئەوانەی دژی سزادان بوون پرسیارەکەیان وەک پرسیارێک نەدەبینی کە دەربارەی پرینسیپڵ لە دژی بەرژەوەندییە. کریکستیانسن دەڵێت: "خەڵک ناخوازن ددان بەوەدا بنێن کە پێوانەی پرینسپڵێکی گرنگ بە بەرژەوەندیی دەنگدەرەکانیان دەکەن. لەبەرئەوە پێیان باشترە کە پرنسیپڵەکان بە تەڵخی بهێڵرێنەوە، تەنها لە ئاسۆدا دابنرێن، و ڕێگە نەدرێت گەڵاڵە ببن."

لێرەوە ئەوانەی نەیاندەخواست سەدام سزا بدەن، بەخۆیانیان دەگوت کە تاوانەکە مەرج نییە جینۆساید بێت، کە کوردەکان خۆیان خۆڵیان کردوە بەسەری خۆیاندا، هەروەها بەڵگەی گازبارانەکان زۆر پتەو نین. ئەمریکا زانیاریی هەواڵگریی هەبوو کە جیاوازی دەکرد لەنێوان شەڕەکانی سوپای عێراق لەگەڵ چەکدارە کوردەکان و وێرانکردنی کۆی دانیشتوانە بێچەکەکان. هەروەها، ئەگەرچی بریاردەران لەوەدا ڕاست بوون کە هاتنی زانیارییەکان چەوتییان تێدابوو، بەڵام بەدەگمەن سیاسەتی ئەمریکی لەسەر بەڵگەی پتەو بنیاتنراوە. بەرپرسە ئەمریکییەکان بەدڵنیاییەوە بەشی پێویست زانیارییان هەبوو لەسەر ئەوەی کە سەدام حوسەین ئامادەیە هەر شتێکی فەراهەم بەکاربهێنێت بۆ یەکلاکردنەوەی "کێشە کورد"ییەکەی.

ماوێتی

مافی کۆپیکردنی ئەم بەرهەمە بۆماڵپەڕی دەنگەکان و وەرگێڕ پارێزراوە. بۆ پەیوەندیی:

ماڵپەڕی دەنگەکان:
dangakan@yahoo.ca
goran@dengekan.com

وەرگێڕ:
bakhtyarkarim@hotmail.com